

Sygn. akt I UK 306/06

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 11 kwietnia 2007 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Teresa Flemming-Kulesza (przewodniczący)

SSN Beata Gudowska (sprawozdawca)

SSN Zbigniew Hajn

w sprawie z odwołania K. J.

przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych Oddziałowi w S.

o prawo do wcześniejszej emerytury,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 11 kwietnia 2007 r.,

skargi kasacyjnej Prokuratora Generalnego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...].

z dnia 10 stycznia 2006 r., sygn. akt (...),

oddala skargę kasacyjną.

Uzasadnienie

Decyzją z dnia 28 kwietnia 2005 r. Zakład Ubezpieczeń Społecznych, Oddział w S. odmówił ubezpieczonemu K. J. prawa do emerytury, stwierdziwszy niespełnienie warunków przewidzianych w art. 27, 29 i 32 ustawy z dnia 17 grudnia

1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (j.t.: Dz. U. z 2004 r. nr 39, poz. 353 ze zm.). Wnioskodawca wykazał okres ubezpieczenia wynoszący 41 lat, 10 miesięcy i 27 dni, w którym 9 lat, 2 miesiące i 4 dni stanowiło pracę w szczególnych warunkach na stanowisku tokarza obróbki zestawów kołowych w Kopalni P. „K.” w D. G., tokarza w O. Fabryce N. E. w O. oraz tokarza pod ziemią w Kopalni Węgla Kamiennego „N. ” w S. Poza tym, w okresie od dnia 20 sierpnia 1990 r. do dnia 31 grudnia 2000 r. wykonywał pracę nauczycielską, uznaną za pracę w szczególnym charakterze, na stanowisku mistrza-instruktora praktycznej nauki zawodu w Hucie K. Organ rentowy wykluczył możliwość zliczenia okresów tej pracy (w szczególnym charakterze) z pracą wykonywaną w szczególnych warunkach, w wyniku czego uwzględnił wyłącznie dłuższy okres wykonywania pracy w szczególnych warunkach wymieniony w § 4 rozporządzeniu Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze (Dz. U. nr 8, poz. 43 ze zm.), a ten, dla nabycia prawa do emerytury wieku 60 lat, nie może być krótszy niż 15 lat.

Wyrokiem z dnia 28 czerwca 2005 r. Sąd Okręgowy, Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w K. zmienił zaskarżoną decyzję i przyznał Kazimierzowi J. prawo do emerytury od dnia 22 kwietnia 2005 r., wyrażając pogląd prawny o braku w rozporządzeniu Rady Ministrów w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze zakazu sumowania pracy w szczególnych warunkach z pracą w szczególnym charakterze. Pogląd ten wsparł powołaniem się na § 15 wspomnianego rozporządzenia i zawarte w nim odesłanie do § 4, które – w jego ocenie – pozwala na łączne potraktowanie spornych okresów zatrudnienia.

W apelacji Zakład Ubezpieczeń Społecznych podniósł zarzut błędnej wykładni § 4 powołanego rozporządzenia, wskazując, że zawiera zamknięty katalog okresów pracy lub służby, które można doliczyć do okresów pracy w szczególnych warunkach i nie przewiduje możliwości nabycia prawa do emerytury w obniżonym wieku przy braku zarówno 15 lat pracy w szczególnym charakterze (pracy nauczycielskiej), jak też 15 lat pracy w warunkach szczególnych.

Sąd Apelacyjny, Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych wyrokiem z dnia 10 stycznia 2006 r. zmienił zaskarżony wyrok i oddalił odwołanie. Zważył, że przepisy rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. przewidują możliwość doliczenia do pracy w szczególnych warunkach pewnych okresów (np. pracy górniczej, okresów zatrudnienia na kolei, a także innych wymienionych w § 5-10 rozporządzenia), lecz nie okresu pracy pedagogicznej. Powołał się przy tym na orzeczenia Sądu Najwyższego: uchwały z dnia 29 września 2005 r., II UZP 10/05 i z dnia 23 stycznia 1986 r., III UZP 56/85 oraz wyroki z dnia 8 lutego 2002 r., II UKN 53/01, z dnia 18 stycznia 2005 r., II UK 137/04 i z dnia 15 grudnia 1997 r., II UKN 417/97.

Skarga kasacyjna wniesiona przez Prokuratora Generalnego, obejmująca wyrok Sądu drugiej instancji w całości, została oparta na podstawie naruszenia przez błędną wykładnię art. 32 ust. 1 i 4 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych oraz niewłaściwe zastosowanie art. 88 ust. 2a oraz niezastosowanie art. 86 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (jednolity tekst: Dz.U. z 2006 r. Nr 97, poz. 674 ze zm.), a także przepisów § 2, § 4-10 oraz § 19 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze. Wnoszący skargę domagał się uchylenia zaskarżonego wyroku i przekazania sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania.

W uzasadnieniu skargi kasacyjnej przywołane zostały argumenty za równym traktowaniem podmiotów podobnych, którymi są ubezpieczeni wykonujący prace szkodliwe w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze oraz wnioski płynące z gramatycznej wykładni art. 32 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych. Skarżący wskazał, że we wspomnianym przepisie, przy wymienieniu pracowników wykonujących pracę w szczególnych warunkach i w szczególnym charakterze użyty został spójnik „lub”, który – w przeciwieństwie do spójnika „albo” – oznacza alternatywę łączną i stawia znak równości pomiędzy tymi dwoma rodzajami prac szkodliwych dla pracowników. Dodatkowo skarżący podniósł wyjątkowość sytuacji K. J., którego okres pracy nauczycielskiej był jednocześnie okresem pracy w szczególnych warunkach, gdyż wykonywał ją w Hucie K. jako tokarz narzędziowy. W związku z tym zarzucił

nieprzystawalność powołanych przez Sąd drugiej instancji orzeczeń Sądu Najwyższego do stanu faktycznego sprawy.

Sąd Najwyższy zważył co następuje:

Dokonując wykładni art. 32 ust. 1 ustawy o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych – stanowiącego, że emerytura w wieku niższym niż określony w art. 27 pkt 1 przysługuje ubezpieczonym urodzonym przed dniem 1 stycznia 1949 r., będącym pracownikami wymienionymi w ust. 2 i 3, zatrudnionymi w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze – skarżący wskazał na brak istotnego zróżnicowania sytuacji faktycznej osób wykonujących te zatrudnienia i w związku z tym opowiedział się za niedopuszczalnością różnicowania ich praw emerytalnych. Wskazał także na konstrukcję tego przepisu; użycie funktora „lub” ma – jego zdaniem – oznaczać jednakowe traktowanie pracowników wykonujących tego rodzaju zatrudnienia z punktu widzenia możliwości ubiegania się o emeryturę w tym sensie, że okres wykonywania pracy w szczególnych warunkach może być uzupełniany w stażu emerytalnym okresem pracy w szczególnym charakterze (lub odwrotnie).

Pogląd zaprezentowany przez skarżącego jest nietrafny; stanowisko Sądu Najwyższego w tym zakresie – uwzględnione przez Sąd Apelacyjny – jest ugruntowane i jednolite, a w stanie faktycznym podobnym do stanu faktycznego w niniejszej sprawie najdobitniej wyraża je uchwała z dnia 29 września 2005 r., II UZP 10/05, OSNP 2006 nr 1-2, poz. 21), wykazująca brak możliwości zaliczenia okresu pracy nauczycielskiej do okresu pracy w szczególnych warunkach. Poza tym Sąd Najwyższy wypowiadał się o niedopuszczalności doliczania nauczycielom do okresów pracy w szczególnym charakterze jakichkolwiek innych okresów zatrudnienia, nawet uznanych w myśl rozporządzenia za wykonywane w szczególnym charakterze lub w szczególnych warunkach (por. uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 23 stycznia 1986 r., III UZP 56/85, OSNC 1986 nr 12, poz. 203 oraz wyrok z dnia 18 stycznia 2005 r., II UK 137/04, OSNP 2005 nr 15, poz. 234 z aprobowaną glosą Marcina Zielenieckiego, Gdańskie Studia Prawnicze 2006 nr 1 p. 20). Co więcej, w wyroku z dnia 8 lutego 2002 r., II UKN 53/01 (OSNP 2003 nr 23

poz. 576) Sąd Najwyższy wykluczył nawet możliwość zliczenia okresów pracy w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze wymienionych odrębnie w wykazie A i w wykazie B, stanowiących załączniki do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego dla pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze.

Skarżący nie przedstawił przekonujących argumentów uzasadniających przełamanie utrwalonej linii orzecznictwa. Nie stanowi takiego argumentu postulat jednolitego traktowania w uprawnieniach emerytalnych wszystkich pracowników wymienionych w art. 32 ust. 1 ustawy emerytalnej choćby tylko dlatego, że przepis ten nie funkcjonuje samodzielnie, lecz pozostaje w związku z zachowującym moc rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 7 lutego 1983 r. w sprawie wieku emerytalnego pracowników zatrudnionych w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze, wydanym z upoważnienia i w ramach delegacji ustawowej zawartej w art. 55 nieobowiązującej już ustawy z dnia 14 grudnia 1982 r. o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin (Dz.U. Nr 40, poz. 267 ze zm.). Chodzi w szczególności o § 4 ust. 1 pkt 3 stanowiący, że pracownik, który wykonywał prace w szczególnych warunkach, nabywa prawo do emerytury, jeżeli ma wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat pracy w szczególnych warunkach, oraz § 15 przewidujący dla nauczycieli, wychowawców lub innych pracowników pedagogicznych wykonujących pracę nauczycielską wymienioną w art. 1 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela, których praca uważana jest – z mocy art. 32 ust. 3 pkt 5 ustawy emerytalnej za pracę w szczególnym charakterze, prawo do emerytury na zasadach określonych w § 4 (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 14 czerwca 2004 r., P 17/03, Dz.U. Nr 144, poz. 1530).

Rozporządzenie to nie tylko więc rozróżnia dwie kategorie prac, które jednakowo można uznać za prace o znacznej szkodliwości dla zdrowia oraz o znacznym stopniu uciążliwości lub wymagających wysokiej sprawności psychofizycznej ze względu na bezpieczeństwo własne lub otoczenia, lecz przede wszystkim ustanawia z tytułu ich wykonywania różne warunki emerytalne. Prace uważane za wykonywane w szczególnych warunkach, uprawniające do niższego wieku emerytalnego, wymienione są w wykazach A i B stanowiących załącznik do rozporządzenia. Prawo do emerytury z tytułu wykonywania tych prac uregulowane

zostało odrębnie wedle zasad wynikających z przepisów § 4 (wykaz A) oraz § 5 – 8a (wykaz B). Zasady przechodzenia na emeryturę osób wykonujących pracę w szczególnym charakterze ujęte zostały w § 9 - 15 rozporządzenia, w tym § 15 określa zasady przechodzenia na emeryturę osób wykonujących pracę nauczycielską.

Unaocznia to, że nie istnieje pojęcie „emerytury z tytułu zatrudnienia w szczególnych warunkach lub w szczególnym charakterze”, która przysługiwałaby przy łącznym uwzględnieniu każdego z tak określonych okresów pracy, lecz że emerytura przysługuje z tytułu wykonywania konkretnego zatrudnienia, ujętego oddzielnie w odpowiednich wykazach lub w § 9 – 15 rozporządzenia przez konkretny okres w nich przewidziany. Osoby wykonujące pracę w szczególnych warunkach wymienione w wykazie A nabywają prawo do emerytury, jeżeli osiągnęły wiek 60 lat (mężczyźni) oraz mają wymagany okres zatrudnienia, w tym co najmniej 15 lat w szczególnych warunkach (§ 4 ust.1), natomiast nauczyciel, wychowawca lub inny pracownik pedagogiczny wykonujący pracę nauczycielską wymienioną w art. 1 pkt 1-7 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r., określoną w tej ustawie jako praca zaliczona do pierwszej kategorii zatrudnienia, nabywa prawo do emerytury na zasadach określonych w § 4.

Z tych przyczyn, w myśl § 4 ust. 3, do okresów zatrudnienia w szczególnych warunkach, o których mowa w ust. 1, zalicza się okresy pracy górniczej w rozumieniu przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym górników i ich rodzin oraz okresy zatrudnienia na kolei w rozumieniu przepisów o zaopatrzeniu emerytalnym pracowników kolejowych i ich rodzin, a także okresy pracy lub służby, o których mowa w § 5 – 10, a nie ma możliwości łączenia z tymi okresami innych prac, zwłaszcza w szczególnym charakterze, ujętych w § 11 – 15 rozporządzenia. Odesłanie w § 15 – w zakresie zasad nabywania prawa do emerytury - do § 4 rozporządzenia nie narusza tego porządku, gdyż dotyczy wieku emerytalnego oraz stażu pracy (15 lat), a zatem obejmuje pkt 1 i 3 ust. 1 tego paragrafu.

W konsekwencji, stosownie do art. 86 Karty Nauczyciela, nauczyciel oraz członek jego rodziny mają prawo do zaopatrzenia emerytalnego określonego w przepisach o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych, z

uwzględnieniem przepisów ustawy, z tym że nauczyciel zaliczany jest do pracowników wykonujących pracę w szczególnym charakterze.

Nietrafna jest podstawa skargi kasacyjnej w zakresie, w jakim odnosi się do naruszenia art. 88 Karty Nauczyciela w związku z ust. 2a, gdyż niewątpliwie K. J. nie twierdził, że był nauczycielem mającym trzydziestoletni okres zatrudnienia, w tym 20 lat wykonywania pracy w szczególnym charakterze i nie domagał się emerytury nauczycielskiej bez względu na wiek (art. 32 ust. 5 ustawy emerytalnej), więc przepis ten nie miał w sprawie zastosowania.

Bezzasadne jest także powoływanie się przez skarżącego na wyjątkowość sytuacji K. J., gdyż w ustalonym stanie faktycznym okres jego pracy nauczycielskiej nie został jednocześnie uznany za okres pracy w szczególnych warunkach, mimo wykonywania jej w Hucie K. jako tokarz narzędziowy. W takim wypadku zresztą kwestia doliczania okresu pracy nauczycielskiej nie stanowiłaby przedmiotu sporu.

Mając to na względzie, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁴ k.p.c.).

/tp/